

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ Й КУЛЬТУРИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ, КОНТРОЛЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

УДК 372.881.1

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.38.2023.284554>

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ Й КУЛЬТУРИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД НА ДИНАМІКУ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (1991–2022 рр.)

Зєня Л. Я.

liubovzenia@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0273-1494>

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 01.05.2023. Рекомендовано до друку 31.05.2023.

Анотація. У статті представлено результати аналізу дисертаційних досліджень зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови, захищених у спеціалізованій ученій раді Д 26.054.01 Київського національного лінгвістичного університету в період з 1991 року до сьогоднішнього дня. Предметом розгляду слугували наукові дослідження, спрямовані на вдосконалення методики навчання німецькомовного міжкультурного спілкування у закладах загальної середньої й вищої освіти. Розгляд наукових розвідок у методиці формування професійно орієнтованої німецькомовної міжкультурної комунікативної компетентності систематизовано в хронологічному порядку з огляду на майбутній фах і сферу застосування, що і становить її специфіку, а саме: німецькомовна підготовка майбутніх філологів і студентів нелінгвістичних спеціальностей. При аналізі наукових досліджень, орієнтованих на навчання німецької мови майбутніх філологів у закладах вищої освіти, акцентовано особливості методики формування професійно орієнтованої німецькомовної міжкультурної комунікативної компетентності у майбутніх учителів і викладачів німецької мови та перекладачів. До специфічних ознак при проведенні аналізу наукових досліджень віднесено також статус німецької мови як освітньої компоненти в змісті іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців, а саме: вивчення студентами німецької мови як першої чи як другої іноземної мови. В статті висвітлено в динаміці найважливіші наукові здобутки в методиці навчання німецької мови й культури майбутніх учителів: підвищення ефективності формування німецькомовної фонетичної, граматичної, лексичної компетентності, німецькомовної компетентності в читанні й у говорінні; формування німецькомовної міжкультурної комунікативної компетентності в позаурочний час, концепція навчально-методичного комплексу для інтенсивного навчання міжкультурного спілкування майбутніх учителів німецької мови. Представлено також аналіз наукових здобутків у вдосконаленні німецькомовної підготовки майбутніх перекладачів: формування граматичних навичок говоріння німецькою мовою після англійської; соціокультурної компетентності у процесі вивчення німецької мови після англійської; навчання усного послідовного науково-технічного перекладу (німецька й українська мови).

Ключові слова: методика навчання німецької мови й культури, професійно орієнтована німецькомовна міжкультурна комунікативна компетентність, учитель німецької мови, перекладач, заклад загальної середньої освіти, заклад вищої освіти.

Zienia L. Kyiv National Linguistic University

Methods of Teaching German Language and Culture: A Retrospective Look at the Dynamics of Research Development (1991–2022)

Abstract. Introduction. The solution to any scientific problem in the theory and practice of teaching foreign languages and cultures begins with the study and analysis of literary sources. An analytical review of the achievements presented in the scientific literature and the accumulated experience of solving problems related to the subject of the study allow the researcher to create a proper scientific basis and determine the degree of research of a particular problem. **Purpose.** To highlight scientific research in the methodology of teaching German language and culture in secondary and higher education institutions in the dynamics (1991–2022), which was the subject of discussion and defense at the specialized council of Kyiv National Linguistic University. **Methods.** Analytical review of dissertations devoted to finding ways to improve the process of forming professionally oriented intercultural communicative competence in German. **Results.** The article highlights the most important scientific achievements in the methodology of teaching German language and culture to prospective teachers: improving the effectiveness of forming German phonetic, grammatical, lexical competence, German reading, and speaking competence; forming German intercultural communicative competence in extracurricular activities, the concept of an educational and methodological complex for intensive training in intercultural communication of prospective German teachers. The article also presents an analysis of scientific achievements in improving the German-language training of prospective translators. **Conclusions.** To summarize, the analysis results allow us to get acquainted with the significant experience gained by scientists over the past three decades, taking into account the trends in the development of society, education, and science, to review the range of problems that have been the subject of scientific research and determine the degree of their research.

Keywords: methodology of teaching German language and culture, professionally oriented intercultural communicative competence in German, teacher, translator, secondary education, higher education.

Постановка проблеми. Як відомо, розв'язання будь-якої наукової проблеми в теорії та практиці навчання іноземних мов і культур (ІМіК) починається з вивчення й аналізу літературних джерел з метою дослідження психолого-педагогічних і дидактико-методичних передумов формування іншомовної міжкультурної комунікативної компетентності (ІМКК). Аналітичний огляд представлених у науковій літературі здобутків і накопиченого досвіду вирішення дотичних до предмету дослідження завдань дозволяє досліднику створити належне наукове підґрунтя і визначити ступінь дослідженості тієї чи іншої проблеми. Процес формування ІМКК й окремих її складових як у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), так і вищої освіти (ЗВО) був об'єктом досліджень у працях багатьох науковців. У межах цієї публікації зосереджу увагу на дисертаційних дослідженнях, присвячених пошуку шляхів удосконалення процесу формування *німецькомовної* міжкультурної комунікативної компетентності (НМКК), захищених за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови у спеціалізованій ученій раді Д 26.054.01 Київського національного лінгвістичного університету (КНЛУ) в період з 1991 року до сьогодні. Зазначу, що дві третини згаданих досліджень виконано під керівництвом науково-педагогічних працівників кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов КНЛУ за три останні десятиліття, що дозволяє констатувати вагомий внесок колективу кафедри в розвиток вітчизняної методики навчання німецькомовного міжкультурного спілкування.

Метою цієї публікації є висвітлення наукових розвідок у методиці навчання німецької мови і культури в ЗЗСО і ЗВО в динаміці (1991–2022 р.р.), які були предметом обговорення й захисту в спеціалізованій ученій раді КНЛУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як було зазначено вище, для систематизації наукових здобутків у теорії та практиці навчання німецької мови (НМ) і культури предметом аналізу слугували наукові дослідження, виконані з метою вдосконалення методики навчання німецькомовного міжкультурного спілкування в ЗЗСО і ЗВО. Під час роботи спеціалізованої вченої ради КНЛУ (зі

спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови) в період з 1991 року і дотепер було захищено 24 дисертаційних дослідження з методики навчання *НМ у ЗЗСО* (Л. А. Сажко, 1991; Паршикова О. О., 2010; І. В. Дубко, 2012) та у *ЗВО різного професійного спрямування* (Н. С. Форкун, 1991; Н. О. Красовська, 1991; О. О. Загородня, 1992; С. М. Степашенко, 1993; Б. М. Маруневич, 1995; Н. Ф. Бориско, 2000; Н. С. Жданова, 2008; О. В. Кіршова, 2008; Л. Г. Кожедуб, 2010; А. О. Анісімова, 2010; І. Ю. Голуб, 2010; М. В. Паустовська, 2010; І. В. Корейба, 2011; О. В. Юдіна, 2012; Ю. М. Кажан, 2012; Л. Я. Зеня, 2013; В. Є. Бутева, 2013; Н. В. Склярєнко, 2014; З. К. Соломко, 2014; В. М. Гутник, 2017; А. М. Володько, 2018), з них три дослідження – на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук (Бориско Н. Ф., Паршикова О. О., Зеня Л. Я.).

Розгляд результатів наукових досліджень у методиці формування професійно орієнтованої НМКК систематизую в хронологічному порядку з огляду на майбутній фах і сферу застосування, що і становить їхню специфіку, а саме: німецькомовна підготовка майбутніх філологів і студентів нелінгвістичних спеціальностей. При аналізі наукових досліджень, орієнтованих на навчання НМ майбутніх філологів у ЗВО, акцентую особливості методики формування професійно орієнтованої НМКК у майбутніх учителів і викладачів НМ та перекладачів. До специфічних ознак при проведенні аналізу наукових досліджень віднесу також статус НМ як освітньої компоненти в змісті іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців, а саме: вивчення студентами НМ як першої (ІМ1) чи як другої іноземної мови (ІМ2).

Аналітичний огляд дисертаційних досліджень свідчить, що переважна більшість з них присвячена питанням формування й удосконалення професійно орієнтованої НМКК *майбутніх учителів* НМ. Науковцями охоплено досить широкий спектр проблем, розв'язання яких забезпечує підвищення рівня володіння майбутніми вчителями НМ як ІМ1 і як ІМ2, а саме, формування німецькомовної: фонетичної компетентності (Красовська Н. А., 1991; Гутник В. М., 2017); лексичної компетентності (Форкун Н. С., 1991; Степашенко С. М., 1993; Маруневич Б. М., 1995; Кажан Ю. М., 2012); граматичної компетентності (Маруневич Б. М., 1995); компетентності в читанні (Кожедуб Л. Г., 2010; Корейба І. В., 2011); компетентності в говорінні (Паустовська М. В., 2010; Склярєнко Н. В. 2014); розробка теоретичних засад навчально-методичного комплексу (НМК) для інтенсивного навчання міжкультурного спілкування майбутніх учителів НМ (Бориско Н. Ф., 2000); формування професійно орієнтованої НМКК у магістрантів – майбутніх викладачів (Кіршова О. В., 2008); методика професійно-комунікативного навчання під час позакласної роботи з НМ (Загородня О. О., 1992); система методичної підготовки майбутніх учителів до навчання ІМ учнів профільної школи (Зеня Л. Я., 2013).

У низці наукових досліджень зосереджено увагу на вдосконаленні німецькомовної підготовки *майбутніх перекладачів*, зокрема з урахуванням специфіки навчання НМ як ІМ2, а саме: формування граматичних навичок говоріння НМ після англійської мови (АМ) (Анісімова А. О., 2010); соціокультурної компетентності у процесі вивчення НМ після АМ (Голуб І. Ю., 2010); навчання усного послідовного науково-технічного перекладу (Володько А. М., 2017).

Особливості навчання НМ майбутніх фахівців нелінгвістичних спеціальностей знайшли відображення в наукових дослідженнях, спрямованих на вдосконалення процесу навчання професійно орієнтованої НМ таких категорій студентів як майбутні менеджери (Жданова Н. С., 2008; Юдіна О. В., 2012); майбутні юристи (Соломко З. К., 2014) та студенти електротехнічних спеціальностей (Бутева В. Є., 2014).

Методику навчання НМ учнів ЗЗСО обрали предметом своїх досліджень Сажко Л. А. (1991), Паршикова О. О. (2010), Дубко І. В. (2012). Саме з розгляду результатів цих досліджень почну аналітичний огляд. Зазначу, що при описі найсуттєвіших здобутків науковців буду користуватися терміном «компетентність», як це прийнято в сучасній методиці навчання ІМіК, попри те, що в деяких проаналізованих наукових дослідженнях використовувався термін «компетенція» як актуальний на час їх виконання й захисту.

Перше дисертаційне дослідження з методики навчання НМ, яке було захищене в 1991 році у спеціалізованій ученій раді КНЛУ (Л. А. Сажко), спрямоване на розв'язання проблеми навчання спілкування НМ учнів ЗЗСО (раніше – середньої загальноосвітньої школи). В 90-і роки минулого століття широкого поширення набуло інтенсивне навчання ІМ, основане на активізації можливостей особистості й колективу в умовах класно-урочної системи навчання. Розв'язанню проблем інтенсивного навчання ІМ у ЗЗСО й ЗВО присвячено, з-поміж аналізованих у цій публікації, дисертаційні дослідження Бориско Н. Ф., Красовської Н. О., Сажко Л. А., Степащенко С. М.

Методика навчання НМіК у ЗЗСО. Спираючись на результати новітніх досліджень у сугестопедії, соціальній психології, психолінгвістиці, педагогіці, мовознавстві та методиці навчання ІМіК, Сажко Л. А. (1991) визначила можливості впровадження інтенсивного навчання ІМ в ЗЗСО на початковому й середньому ступенях і конкретизувала методичні вимоги до організації інтенсивного курсу навчання НМ на початковому ступені. Засобом реалізації інтенсивного навчання спілкування учнів НМ дослідниця обрала рольові ігри з огляду на їхню здатність до захоплення школярів до мовленнєвої взаємодії, до організації спільної діяльності, до розвитку й виховання як особистості, так і колективу через виконання спільних завдань. Виходячи з методичних вимог до організації інтенсивного навчання з урахуванням умов ЗЗСО, Сажко Л. А. визначила типи рольових ігор для навчання іншомовного спілкування в діалогічній і монологічній формах.

Процес навчання ІМ у початковій загальноосвітній школі досліджено Паршиковою О. О. (2010), яка розробила теоретичні засади й систему природовідповідного комунікативно-ігрового навчання ІМ учнів початкової школи шляхом узгодження процесів засвоєння ІМ і вікових можливостей молодших школярів у динаміці їх розвитку. Дослідницею висунуто й обґрунтовано принципи добору навчального матеріалу для учнів початкової школи: врахування потреб, інтересів молодших школярів і рівня їх когнітивного розвитку; уточнено предметний зміст навчання ІМ у початковій школі, здійснено розподіл і порціювання матеріалу на кожному етапі навчання; визначено процесуальний зміст у вигляді номенклатури мовленнєвих, стратегічних і соціокультурних навичок і вмінь елементарного іншомовного спілкування на всіх проміжних рівнях іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) рівня А1. Створена система навчання ІМ у початковій школі, яка включає 4 підсистеми (для формування навичок і вмінь квазіспілкування, протоспілкування, параспілкування і метаспілкування) і синтезує виділені лінії навчання: природовідповідну, розвивальну і культуротворчу, які забезпечують взаємопов'язане формування основних компонентів ІКК рівня А1: мовного і мовленнєвого, стратегічного і соціокультурного. За результатами дослідження розроблено нові природовідповідні комунікативно-ігрові прийоми навчання ІМ у початковій школі (навчальний римований текст і навчальна сюжетна історія) і методику їх застосування на кожному етапі навчання ІМ у початковій школі; класифіковано прийоми навчання ІМ у початковій школі з урахуванням ігрового елемента: з елементом змагання

(ігри, конкурси, вікторини); з елементом відгадування (шаради, загадки, кросворди); з елементом перевтілення (ігри-пантоміми, скетчі, інсценівки, рольові ігри); з елементом художнього виконання (лічилки, скоромовки, римування, вірші, пісні); з елементом сюжетної організації (казки, легенди, байки тощо).

Запропонована Паршиковою О. О. цілісна система формування елементарної ІКК на рівні А1, уточнений предметний і визначений процесуальний зміст навчання ІМ у початковій школі, розроблена методика застосування природовідповідних комунікативно-ігрових прийомів навчання ІМ молодших школярів знайшли практичне втілення в НМК з НМ для початкової школи «Німецька мова у грі 1» (1997) та «Німецька мова у грі 2» (2001) і низці навчальних посібників.

У методиці навчання ІМіК кінця ХХ і початку ХХІ століть центром уваги наукової спільноти стало вивчення ІМ2. Науковцями розвивались ідеї її навчання й окремих аспектів в умовах штучного субординативного білінгвізму й трилінгвізму, досліджувались психолінгвістичні закономірності оволодіння ІМ2 і дидактико-методичні засади її навчання, особливості організації освітнього процесу в ЗЗСО і ЗВО. На розв'язання проблем навчання НМ як ІМ2 була спрямована низка аналізованих у цій публікації досліджень (Форкун Н. С., 1991; Маруневич Б. М., 1995; Анісімова А. О., 2010; Голуб І. Ю., 2010; Дубко І. В., 2012; Кажан Ю. М., 2012; Склярєнко Н. В., 2014).

Дубко І. В. (2012) досліджувала навчання учнів основної школи німецькомовного письма як виду мовленнєвої діяльності після АМ засобами видавничого, інформаційного, телекомунікаційного проєктів і проєкту-огляду. Дослідниця науково обґрунтувала, що ефективно формування навичок і вмінь німецькомовного письма після АМ можливе за умови трансферу сформованих навичок техніки письма й умінь письма з АМ шляхом використання системи вправ, яку складали підсистеми вправ. Кожна підсистема була спрямована на оволодіння учнями окремим жанром: написання листа; листівки; заповнення анкети / формуляра; написання оголошення. Специфіка запропонованої системи вправ полягала в наявності контрастивних вправ, що сприяють уникненню інтерференції ІМ1 і позитивному переносу англійськомовних навичок і вмінь при оволодінні німецькомовним письмом.

Решту дисертаційних досліджень присвячено пошуку шляхів удосконалення мовної підготовки в ЗВО майбутніх фахівців на тлі зростаючих потреб особистості й суспільства. Розгляну насамперед наукові здобутки, пов'язані з удосконаленням мовної підготовки майбутніх учителів НМ.

Методика формування німецькомовної фонетичної компетентності в ЗВО. Красовська Н. О. (1991) досліджувала фонетичний аспект спілкування на початковому етапі інтенсивного курсу НМ. Дослідниця аргументовано довела, що вихідною одиницею навчання фонетики варто розглядати текст, що обумовлює скорочення роботи з ізольованим звуком і збільшення роботи зі звуком у потоці мовлення. Дослідниця запропонувала таку послідовність формування слухо-вимовних навичок: текст – звук – інтонаційна модель – текст, що зумовлює збільшення обсягу навчального матеріалу і забезпечення його достатності для моделювання ситуацій реального спілкування. Стрижнем запропонованої методики слугує фонетична домінанта, яка знайшла своє відображення у змісті як навчальної дисципліни, так і процесу навчання, зокрема в комплексі розроблених дослідницею вправ.

Подальшого розвитку набула проблема формування професійно орієнтованої фонетичної компетентності в комунікативному вступному корективному курсі в дисертаційному дослідженні Гутник В. М. (2014). Ґрунтуючись на детальному аналізі труднощів формування фонетичної компетентності, результатах порівняльного

аналізу фонетичних курсів, теоретичних засадах формування фонетичної компетентності, дослідниця описала методичні передумови її формування в комунікативному вступному корективному курсі та сформулювала вимоги до нього, а також розробила підсистему вправ, яка включає спеціальні групи вправ для формування фонетичної компетентності в аудіюванні; читанні вголос; говорінні; групу вправ для набуття фонетичних знань; розвитку фонетичної сенсibiliзації та формування фонетичної усвідомленості.

Методика формування німецькомовної лексичної компетентності у ЗВО.

Формування німецькомовної лексичної та лексико-граматичної компетентностей у майбутніх учителів (фахівців) було, як вже зазначалося вище, предметом уваги таких науковців як Форкун Н. С. (1991), Степащенко С. М. (1993), Маруневич Б. М. (1995), Кажан Ю. М. (2012).

Форкун Н. С. (1991) досліджувала формування лексичної компетентності говоріння НМ як ІМ2 після АМ з урахуванням ступеня та характеру труднощів засвоєння активної й пасивної лексики студентами на початковому ступені навчання. Дослідниця запропонувала методичні типи німецькомовної лексики й на цій основі уклала комплекс вправ з цільовим спрямуванням на формування акустичних образів лексичних одиниць (ЛО), перенесення й гальмування інтерферуючого впливу англійсько- й рідномовних навичок при перенесенні в НМ, формування навичок поєднання слів і слововживання та вмінь реалізовувати висловлювання.

Підґрунтям для визначення методичної типології лексики слугувало врахування позитивних і негативних факторів, виділених Н. С. Форкун з огляду на те, що НМ як ІМ2 опановується студентами в умовах трилінгвізму. Встановлено, що незначні розбіжності в семантичній структурі кореспондуючих ЛО в НМ, АМ і рідній мові спричинюють міжмовну інтерференцію, яка проявляється в порушенні порядку слів не лише в реченнях, а й всередині словосполучень, а також функціональних особливостей слів і словосполучень. З урахуванням виділених методичних типів лексики дослідниця уклала вербальний (словниковий) атлас.

Степащенко С. М. (1993) досліджувала формування лексичної компетентності в контексті інтенсивного навчання НМ на початковому ступені педагогічного ЗВО. Умовою ефективного формування німецькомовної лексичної компетентності дослідниця розглядає наявність обґрунтованого словника-мінімуму, якісні й кількісні характеристики якого вона визначила на наукових засадах. Також авторка уточнила й конкретизувала принципи й джерела добору ЛО, окреслила типові для студентів педагогічного ЗВО сфери й ситуації німецькомовного спілкування та в їхніх межах визначила найчастотніші ЛО.

Подальшого розвитку методика формування німецькомовної лексичної компетентності з урахуванням наявного мовного досвіду студентів набула в дослідженнях Маруневич Б. М. (1995) і Кажан Ю. М. (2012).

Маруневич Б. М. (1995) досліджувала проблему навчання лексико-граматичного аспекту НМ як спеціальності на початковому ступені мовного ЗВО з урахуванням інтерференції української мови. Пропонована дослідницею методика враховує розбіжності в системі НМ й української мови, а також психологічні особливості автоматизації мовленнєвих механізмів в умовах міжмовної взаємодії. Особливістю авторської методики є розроблений комплекс вправ для цілеспрямованого попередження й подолання інтерференції з боку української мови на процес оволодіння НМ з використанням лінгвометодичного зіставлення та перекладу як основних методичних прийомів нейтралізації інтерференції. В спрямованому на формування стійких до дії інтерференції навичок володіння мовним матеріалом

комплексі вправ ураховано труднощі оволодіння ним унаслідок розбіжностей у системах контактуючих мов.

Кажан Ю. М. (2012) досліджувала формування у майбутніх учителів на початковому ступені навчання НМ на базі АМ рецептивної лексичної компетентності інтегровано з навчально-стратегічною компетентністю. Дослідниця аргументовано довела, що оволодіння НМ на базі АМ протікає швидше й ефективніше, якщо в процесі формування рецептивної лексичної компетентності враховуються не лише зумовлені взаємодією обох мов перенесення й інтерференція мовних і мовленнєвих знань і навичок студента, а насамперед перенесення його мовленнєвого і навчального досвіду, набутого в процесі вивчення АМ як ІМ1. На думку дисертантки, формування й удосконалення рецептивної лексичної компетентності студентів-філологів є неефективним без інтегрованого формування навчально-стратегічної компетентності, яка уможливує реалізацію свідомого когнітивного й рефлексивного підходів до процесу учіння студентів, їхнього самоаналізу й самоконтролю. Внаслідок зіставного аналізу лексичних підсистем АМ і НМ укладено методичну типологію 320-ти ЛО, розподілених на чотири групи залежно від їхньої схожості в написанні й вимові в АМ і НМ.

Створення НМК для іншомовної міжкультурної підготовки майбутніх учителів. Сукупність вирішених у дослідженні *Бориско Н. Ф.* (2000) проблем започаткувала новий напрям у галузі методики навчання ІМіК – створення підручників / НМК на основі системно-функціонального аналізу й комплексного моделювання. Дослідниця обґрунтувала й розробила теоретичні засади НМК для ЗВО, запропонувала концепцію НМК для інтенсивного навчання міжкультурного спілкування майбутніх учителів НМ, на основі якої розробила НМК для інтенсивного навчання НМ. *Бориско Н. Ф.* розробила структуру і зміст НМК для кожного етапу навчання з урахуванням їхньої специфіки, проміжних цілей і наступності етапів на основі взаємозалежності домінуючої мети, змісту, методів, прийомів і засобів навчання, визначила принципи побудови НМК; дослідила можливості функціонального моделювання в НМК діалогу культур країн виучуваної і рідної мов як мовної, змістової й соціально-психологічної основ для формування ІМіК та її складових (нормативно-мовної, лінгвосоціокультурної, комунікативно-філологічної й комунікативно-педагогічної компетентності); обґрунтувала шляхи й засоби формування цільових компетентностей за допомогою матеріалів НМК у процесі навчання іншомовного міжкультурного спілкування в його професійно-орієнтованому варіанті; висвітлила можливості реалізації в НМК міжпредметної координації практики усного та писемного мовлення з філологічними та психолого-педагогічними дисциплінами як передумови для навчання професійно-орієнтованого іншомовного міжкультурного спілкування та формування професійних видів ІМіК на старших курсах; окреслила основні напрями візуалізації друкованих посібників й індивідуалізації навчальних матеріалів шляхом формування індивідуального стилю оволодіння іншомовним міжкультурним спілкуванням; визначила вимоги до сучасного НМК як необхідні для аналізу й оцінювання чинних і створення нових комплексів.

Унаслідок розгляду ролі й місця НМК для іншомовної міжкультурної підготовки *Бориско Н. Ф.* визначила його основні, додаткові й метафункції, що обумовлюють пріоритетну роль НМК в освітньому процесі. На підставі системно-функціонального аналізу результатів НМК та його компонентів дослідниця сформулювала принципи побудови НМК, які були реалізовані на рівні зовнішньої макро- й мікроструктури, внутрішньої структури і змісту в серії НМК у 4-х частинах, кожна з яких спрямована

на формування однієї з 4-х компетентностей (НМК-1 – нормативно-мовної; НМК-2 – лінгвосоціокультурної; НМК-3 – комунікативно-філологічної; НМК-4 – комунікативно-педагогічної), що визначають специфічну структуру і зміст дотичних частин комплексу.

Методика формування німецькомовної компетентності в читанні в ЗВО. Кожедуб Л. Г. (2010) досліджувала формування у студентів старшого ступеня навчання мовного ЗВО компетентності в читанні на основі інтерпретації лінгвостилістичних засобів німецькомовних автентичних художніх текстів, зокрема драматичних творів. З огляду на об'єктивні складнощі й суб'єктивні труднощі дослідниця уточнила перелік умінь, необхідних для читання різних за жанром художніх текстів: загальнотекстові вміння читання, специфічні вміння читання художніх текстів та спеціальні вміння, необхідні читачу для читання драматичних творів. З метою формування зазначених умінь дисертантка розробила комплекс вправ, специфіку якого становили спеціальні *інформаційні* вправи, що сприяють поглибленому читанню художніх текстів з розумінням естетичної й соціокультурної інформації, та *творчі* вправи, що спрямовані на інтерпретацію лінгвостилістичних засобів прочитаного тексту та забезпечують творче переосмислення інформації художніх текстів. Згідно з принципом творчого підходу до читання дослідниця запропонувала не лише вправи задля розкриття й опрацювання інформації драматичного твору, але й вправи, які спонукають читача до творчої інтерпретації лінгвостилістичних засобів художніх текстів, а також вправи, що залучають студентів до самостійної творчої діяльності – написання монологу від імені персонажу, опис зовнішності персонажу на основі його вчинків, мовлення тощо. Запропонована авторська методика формування у майбутніх філологів німецькомовної компетентності в читанні на основі інтерпретації художніх текстів передбачала поетапну реалізацію укладеного комплексу вправ, відповідно до змісту кожного етапу: вступного спонукально-мотиваційного, операційно-пізнавального, контрольно-оцінювального, етапу творчого переосмислення художніх текстів.

Дещо з інших позицій досліджує навчання майбутніх учителів НМ професійного читання із залученням інтернет-ресурсів *Корейба І. В.* (2011). Вона визначила поняття «професійне читання», а також довела, що для ефективного професійного читання в інтернет-мережі необхідними є вміння ознайомлювального, пошукового й переглядового читання та вміння медіакомпетентності. Основною формою організації й пред'явлення інформації на веб-сторінках слугує гіпертекст. З метою розвитку зазначених умінь дослідниця запропонувала методику, яка дозволяє ініціювати розвиток у студентів максимального ступеня саморефлексії задля оволодіння вміннями медіакомпетентності та вміннями розробляти власні стратегії визначених видів читання, тобто формувати навчально-стратегічну компетентність. Складником авторської методики є підсистема вправ, яка включає 4 групи вправ: 1) для розвитку й удосконалення умінь медіакомпетентності, 2) для формування й удосконалення лексичних і граматичних навичок професійного читання, 3) для розвитку й удосконалення умінь професійного читання, 4) для розвитку й удосконалення умінь навчально-стратегічної компетентності.

Методика формування німецькомовної компетентності в говорінні в ЗВО. Проблеми формування у студентів німецькомовної компетентності в говорінні досліджували Паустовська М. В. (2010) і Склярєнко Н. В. (2014).

Одним із вагомих складників загальної та професійно орієнтованої ІКК майбутніх учителів НМ *Паустовська М. В.* (2010) визначила творче монологічне висловлювання, адже його створення заохочує студентів до високого рівня самостійного мислення, спонукає до вдосконалення власних умінь, активізації автономної роботи, привчає

до чіткого висловлювання думок, до того ж опосередковано сприяє вдосконаленню вмінь діалогічного мовлення. Витлумачуючи навчання творчого монологу-розповіді як процес, що передбачає поєднання розумового й чуттєвого, дослідниця залучила до нього прийоми театральної педагогіки. Дослідивши процес творчості та його етапи, Паустовська М. В. виділила психологічні характеристики, притаманні творчому монологу-розповіді, забезпеченню яких ефективно сприяють вправи з використанням прийомів театральної педагогіки. Дослідниця визначила головні принципи театральної педагогіки в аспекті навчання НМ; дослідила основні труднощі, що перешкоджають активному використанню викладачами прийомів театральної педагогіки у навчанні НМ; розглянула лінгвістичні особливості й виділила специфічні мовні (фонетичні, лексичні, граматичні) характеристики творчого монологу-розповіді. З огляду на функції прийомів театральної педагогіки у процесі навчання німецькомовного творчого монологу-розповіді, дисертантка дібрала 43 прийоми, організовані в три групи згідно з рівнем творчості, необхідним для здійснення діяльності, передбаченої прийомом: низький, середній, високий.

Скляренко Н. В. (2014) розробила методику навчання майбутніх філологів (учителів), які вивчають НМ як ІМ2, монологічного мовлення (монологу-доказу) на основі художніх текстів детективного жанру. Дослідниця дійшла висновку, що оволодіння німецькомовним монологічним мовленням на початковому ступені навчання відбувається швидше й ефективніше за умови врахування лінгвістичних і психологічних факторів. Саме художній текст здатний, на думку дослідниці, стимулювати мотивацію студентів до говоріння, зацікавити їх змістом спілкування, моделювати близькі до реальних ситуації спілкування. Скляренко Н. В. виокремила головні функції автентичних художніх текстів у процесі навчання німецькомовного монологічного мовлення і визначила принципи їх відбору, запропонувала типологію дотичних вправ та уклала підсистему вправ з урахуванням відібраних моделей аргументації й етапів навчання монологу-доказу.

Методика формування німецькомовної комунікативної компетентності. Ефективним засобом формування у магістрантів німецькомовної комунікативної компетентності на заняттях з практичного курсу НМ й упродовж педагогічної практики у ЗВО Кіршова О. В. (2008) вважає професійно орієнтований проєкт. При цьому професійну орієнтацію закладено не в мовному матеріалі, а в завданнях, виконуваних магістрантами під час роботи над проєктом. З огляду на те, що робота над професійно орієнтованим проєктом передбачає власне дослідження магістрантів і пошук ними необхідної інформації, дослідниця пропонує навчати їх створювати професійно орієнтовані проєкти на основі німецькомовних текстів. Оскільки створення проєктів вимагає пошуку й опрацювання конкретної інформації (читання), презентацію результатів діяльності (монологічне мовлення) та запитань співрозмовників і дискусії (діалогічне мовлення), увагу розподілено між пошуковим читанням, підготовленим монологічним мовленням і частково підготовленим діалогічним мовленням. Кіршова О. В. визначила принципи розроблення проєктних робіт; запропонувала типологію професійно орієнтованих проєктних завдань; уклала систему дотичних завдань і вправ.

Розглядаючи позаурочну діяльність з ІМ як додаткове мовне й мовленнєве тренування, що стимулює самостійну роботу учнів, сприяє їхній професійній орієнтації, ознайомленню з іншомовною культурою, розширенню лінгвістичного світогляду, Загородня О. О. (1992) запропонувала методику професійно-комунікативного навчання майбутніх учителів ведення позаурочної діяльності з НМ. На думку дослідниці, успішне вдосконалення вмінь німецькомовного спілкування

й підвищення мотивації учнів до оволодіння НМ досягається шляхом організації їх комунікативної взаємодії в позаурочний час. Зміст професійно-комунікативної підготовки майбутніх учителів НМ до проведення позаурочної діяльності визначено з огляду на професійно-комунікативні (комунікативно-мовленнєві, методичні, психолого-педагогічні) вміння. Розроблений Загородньою О. О. спецкурс на німецькомовній комунікативній основі з урахуванням принципів методу активізації резервних можливостей особистості й колективу викладався паралельно з нормативним курсом з методики навчання НМ.

Система методичної підготовки майбутніх учителів до навчання ІМ учнів профільної школи. Зеня Л. Я. (2013) розробила теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до навчання ІМ учнів профільної школи (на матеріалі НМ), зокрема визначила специфіку профільно орієнтованої іншомовної освіти старшокласників, найтипівіші методичні завдання вчителя ІМ старшої школи, особливості його професійно-методичної діяльності, структуру і зміст методичної готовності вчителя до профільного навчання ІМ старшокласників.

У контексті компетентнісного підходу дослідниця визначила спеціальні предметні й особистісні компетентності, які інтегровано з ключовими, загальнопредметними й загальними методичними компетентностями забезпечують необхідний рівень методичної готовності вчителя ІМ до вирішення низки професійних завдань у профільній школі; виділила когнітивний, операційний і мотиваційний компоненти методичної готовності вчителя до навчання ІМ старшокласників і рівні її сформованості у майбутніх учителів; вибудувала систему спеціальної методичної підготовки студентів до навчання ІМ у профільній школі, виявила особливості та визначила складові системи.

Л. Я. Зеня схарактеризувала освітнє середовище ЗВО, в якому реалізується система методичної підготовки майбутніх учителів до навчання ІМ учнів профільної школи, окреслила спеціальні принципи організації освітнього процесу, визначила зміст методичної підготовки студентів до навчання ІМ старшокласників, відображений в авторських інтегрованих курсах і спецкурсах, факультативах, оглядових лекціях, завданнях для педагогічних практик і науково-дослідної роботи студентів, програмах психологічного супроводу їх особистісного й професійного зростання.

У зв'язку з розвитком політичних, економічних і культурних зв'язків України з європейськими країнами на початку ХХІ століття зросла увага науковців до процесу підготовки майбутніх перекладачів. На етапі становлення перебуває в цей період і методика викладання перекладу як наука (Черноватий Л. М., 2013). Наукові розвідки поповнено дослідженнями, присвяченими формуванню фахової компетентності перекладача та її складових. З-поміж аналізованих у цій публікації це дисертації Анісімової А. О. (2010), Голуб І. Ю. (2010), Володько А. М. (2018).

Методика формування німецькомовної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів. Анісімова А. О. (2010) досліджувала проблему формування у майбутніх перекладачів граматичних навичок говоріння НМ (ІМ2) після АМ (ІМ1). З огляду на те, що процес формування німецькомовних граматичних навичок говоріння відбувається в умовах штучного субординативного трілінгвізму, де внаслідок співіснування трьох контактувальних мов: НМ, АМ й української (рідної) мови, особливої вагомості для їх формування набувають граматична (морфологічна й синтаксична) інтерференція та трансфер.

Проведений зіставний аналіз граматичних систем НМ, АМ й української мови дозволив дослідниці виявити аналогії в ІМ1 та ІМ2 і в рідній мові та ІМ1, ІМ2, які уможливають трансфер, а також розбіжності в ІМ1 та ІМ2 і в рідній мові та ІМ1, ІМ2,

які можуть бути джерелом граматичної інтерференції. Мовою-джерелом трансферу й інтерференції, що суттєво впливає на формування граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 і зумовлює особливості організації навчання, визначено АМ як ІМ1.

Процес формування німецькомовних граматичних навичок говоріння Анісімова А. О. організувала відповідно до дидактичних і методичних принципів навчання, які передбачають цілеспрямоване спостереження над функціонуванням граматичного явища, самостійні висновки студентів про його комунікативні функції й правила утворення, порівняння та зіставлення, свідомий аналіз граматичних явищ у контактувальних мовах, пошук у них схожостей і відмінностей, використання перекладу з рідної мови на ІМ2, з ІМ1 на ІМ2, з ІМ1 на рідну мову та ІМ2, з ІМ2 на рідну мову вже на початку навчання студентів НМ як ІМ2, а також застосування наочності на всіх етапах формування граматичних навичок.

Уточнення складників граматичної компетентності майбутніх перекладачів дозволило дослідниці виявити, що вона має аналогічну структуру й зміст, які є характерними для філологів, але водночас їй притаманні специфічні особливості, зумовлені професійною діяльністю перекладача. Так, граматична компетентність перекладача відрізняється гнучкістю й пластичністю, його здатністю виконувати дії на двох / трьох мовах: НМ і рідній мові; НМ й АМ; АМ, НМ і рідній мові; переключатися з однієї мови на іншу – з української мови на НМ і навпаки з НМ на українську мову; з НМ на АМ і навпаки з АМ на НМ і з АМ на НМ та на рідну мову; долати труднощі, спричинені розбіжностями в граматичній структурі взаємодіючих мов. Складниками граматичної компетентності говоріння НМ як ІМ2 виокремлено знання граматичних явищ, правил їх утворення з опертям на знання в АМ, наявних схожостей і розбіжностей з граматичними системами АМ й української мови та граматичні продуктивні навички.

Для формування у майбутніх перекладачів стійких до інтерференції граматичних навичок говоріння НМ як ІМ2 дослідниця розробила методику, зокрема спеціальну підсистему вправ, основними характеристиками якої є її спрямованість на посилення трансферу, попередження та подолання інтерференції з боку контактувальних мов, а також на майбутню професійну діяльність перекладача, що досягається використанням міжмовних зіставлень з ІМ1 і перекладу.

Голуб І. Ю. (2010) досліджувала проблему формування у майбутніх перекладачів соціокультурної компетентності в процесі вивчення НМ після АМ шляхом поетапного розвитку їхньої соціокультурної сенсibilізації. Остання передбачає сенсibilізацію студентів до механізму сприймання рідної й іноземних культур (І етап); культурних відмінностей шляхом розкриття специфічних соціокультурних значень ЛО, мовленнєвих дій і стандартів поведінки (ІІ етап); механізму порівняння культур (ІІІ етап); механізму міжкультурного спілкування й подолання непорозумінь (ІV етап); впливу соціокультурних факторів на перебіг перекладу і його результати (V етап).

Професійна діяльність перекладачів передбачає володіння ними специфічними соціокультурними вміннями задля успішного подолання підчас перекладу міжкультурних лінгвостічних бар'єрів і забезпечення комунікативно-функціональної еквівалентності оригіналу й перекладу, зокрема дистанціюватися від рідної культури і здійснювати контроль власної культурної детермінованості, бути чутливим до можливих культурних відмінностей, усвідомлювати проблемні моменти в міжкультурній комунікації, передбачати міжкультурні непорозуміння й запобігати їм, порівнювати феномени в іншо- й рідномовній культурах відповідно до конкретної ситуації й комунікативної мети.

Авторська методика формування соціокультурної компетентності в процесі вивчення НМ після АМ шляхом розвитку соціокультурної сенсибілізації передбачала виконання студентами вправ із соціокультурною рефлексією. Рефлексія, як обов'язкова фаза в структурі таких вправ, спрямована на аналіз й усвідомлення впливу іншомовних культур на ІМ, і, відповідно, рідної культури на рідну мову та взаємодію культур і мов підчас міжкультурного спілкування.

Володько А. М. (2017) досліджувала проблему навчання майбутніх перекладачів (німецька й українська мови) усного послідовного науково-технічного перекладу з використанням ділової гри та з урахуванням готовності студентів до виконання навчальних завдань, що імітують реальну перекладацьку ситуацію проблемного й проблемно-пошукового характеру. Навчальним матеріалом слугували науково-популярні фільми, прес-конференції, подіумні дискусії, конференції, урядові доповіді, інформативні відео й інформаційні програми.

Залучений дослідницею комунікативно-ігровий метод передбачав використання ігрової й інформаційно-комунікаційної технологій навчання. Зокрема ігрова технологія містила прийоми з елементами змагань і перевтілення, дидактичні й кваліфікаційні ділові ігри, що моделюють близькі до реальних перекладацькі ситуації із залученням студентів до само- й взаємооцінювання перекладів.

Унаслідок аналізу лінгвістичних особливостей німецькомовного наукового дискурсу, основних лексичних труднощів у галузі відновлювальної енергетики, тематичного наповнення німецькомовних документів, що регламентують розвиток енергетики, Володько А. М. визначено ЛО, які увійшли у розроблені авторкою німецькомовний тлумачний і двомовний термінологічний словники.

Не менш цікавими, змістовними й ефективними є дисертаційні дослідження, в яких увага зосереджується на процесі навчання НМ студентів нелінгвістичних спеціальностей. У науковій літературі використовується також термін «НМ для професійних цілей» або «НМ для професійного спілкування».

Підвищена увага науковців до НМ для професійних цілей обумовлена попитом ринку праці на фахівців різних спеціальностей, здатних здійснювати професійно орієнтоване міжкультурне спілкування з метою вирішення виробничих питань, і водночас потребою особистості у володінні на належному рівні професійно орієнтованою НМ, що сприятиме її (особистості) мобільності та конкурентоспроможності.

Необхідність володіння НМ для професійних цілей стає загальноєвропейською тенденцією. В іншомовній освіті впроваджується Рамкова програма з НМ для професійного спілкування (2006; нова редакція – 2014), спрямована на формування та розвиток основних навичок і вмінь у соціальному й професійному спілкуванні, а також стратегій самостійного вивчення НМ та інших ІМ. Професійно орієнтована ІМКК визначається як «навички та вміння, які забезпечують кваліфіковану професійну діяльність у приватній, суспільній, професійній та освітній сферах спілкування в багатонаціональному суспільстві іноземною мовою, а також невербальними (формули, графіки, жести, міміка) засобами спілкування у контексті цільової культури» (Рамкова програма, 2006, с. 10).

Ураховуючи залежність успішності міжкультурного спілкування від рівня сформованості професійно орієнтованої ІМКК, науковці спрямовують свої зусилля на дослідження підмови спеціальності, яка й обумовлює специфіку формування професійно орієнтованої НМКК або окремих її складових. Підмова спеціальності визначається науковцями як «та частина національної мови, яка не є всенародною (загальнонавчаною), а обслуговує певну конкретну сферу діяльності, що забезпечує

в ній усну та письмову мовну комунікацію для досягнення професійно значущих цілей та розв'язання професійних завдань» (Тарнопольський, Кожушко, 2004, с. 7).

Розгляну наукові здобутки дослідників НМ як підмови спеціальності майбутніх менеджерів (Жданова Н. С., 2008; Юдіна О. В., 2012), студентів електротехнічних спеціальностей (Бутева В. Є., 2013) та юристів (Соломко З. К., 2014).

Методика навчання професійно орієнтованої НМ студентів нелінгвістичних спеціальностей. Жданова Н. С. (2008) досліджувала теоретичні засади створення НМК для формування у майбутніх менеджерів професійно-орієнтованої НМКК. З урахуванням культурних особливостей української і німецької ділових культур дослідниця дібрала дотичний зміст навчання майбутніх менеджерів економічного профілю, зокрема визначила загальнокультурну, загальноекономічну й професійно орієнтовану тематику. Задля забезпечення професійної орієнтації змісту навчання проаналізувала лінгвістичні особливості німецької підмови економіки й закономірності добору навчальних матеріалів з урахуванням міждисциплінарних зв'язків дисциплін гуманітарного, природничо-наукового, загальноекономічного й професійно-орієнтованого циклів з НМ.

Ураховуючи результати теоретичного обґрунтування змісту навчання, процедури його відбору й організації в НМК, авторка уклала загальну систему вправ для формування професійно орієнтованої НМКК і запропонувала модель циклу НМК з 6-ти блоків: оглядового, презентації, тренування й практики в спілкуванні, довідкового та самоконтролю.

Юдіна О. В. (2012) досліджувала методику формування у майбутніх менеджерів професійно орієнтованої НМКК у межах навчальної дисципліни «НМ для професійного спілкування». Укладені дослідницею діяльнісно-орієнтовані проблемно-тематичні комплекси мають міжкультурну й професійну специфіку спілкування, передбачають обговорення проблем, обмін інформацією й думками та реалізуються в навчальних матеріалах як рольові й ділові ігри. Зміст навчання, зокрема аудіотексти й тексти для читання, професійно орієнтований лексичний і граматичний мінімуми, авторка дібрала з автентичних джерел.

Особлива увага у сфері іншомовної освіти майбутніх фахівців нелінгвістичних спеціальностей була приділена навчання читання іншомовних автентичних професійно орієнтованих текстів.

Бутева В. Є. (2013) досліджувала формування у студентів спеціальності «Електротехніка» стратегічної компетентності в процесі читання німецькомовних професійно орієнтованих текстів. Дослідниця запропонувала концепцію формування у майбутніх інженерів стратегічної компетентності в процесі вивчаючого читання, виділивши такі навчальні стратегії як сприйняття й осмислення, їхні підтипи – мнемічні й когнітивні, та комунікативні стратегії. До останніх зараховано метакогнітивні, компенсаторні та соціальні стратегії.

Соломко З. К. (2014) досліджувала формування у майбутніх юристів професійно орієнтованої рецептивної лексичної компетентності інтегровано з розвитком навчально-стратегічної компетентності, яка забезпечує оптимізацію процесу формування, оскільки слугує підґрунтям когнітивного й рефлексивного підходів до процесів учіння, самоаналізу й самоконтролю студентів. Їхню позааудиторну самостійну роботу дослідниця забезпечила авторським електронним посібником «Deutsch für Jurastudenten», до складу якого, окрім підсистеми комп'ютерних вправ для формування й удосконалення німецькомовної професійно орієнтованої рецептивної лексичної і навчально-стратегічної компетентностей, включила додаткові блоки для оптимізації й інтенсифікації самостійної роботи студентів.

Мовні й лінгвосоціокультурні особливості, що характеризують підмову права, слугували підґрунтям для добору навчальних матеріалів, уточнення етапів формування й удосконалення рецептивної лексичної компетентності, обґрунтування підсистеми комп'ютерних вправ з урахуванням експліцитного способу формування навчально-стратегічної компетентності. Відповідно до цього способу авторка запропонувала спеціальні вправи, результати виконання яких (на відміну від імпліцитного способу) аналізувалися й фіксувалися в навчальному щоденнику. Цей засіб навчання передбачав розвиток рефлексії й організації учіння студентів, що сприяло розвитку їхньої навчальної автономії.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Ретроспективний аналіз динаміки розвитку наукових досліджень з методики навчання НМіК у різних типах закладів освіти дозволяє ознайомитися зі значним досвідом, накопиченим науковцями за останні три десятиліття з урахуванням тенденцій розвитку суспільства, освіти і науки, й оглянути спектр проблем, розв'язання яких становило предмет наукових пошуків, і визначити ступінь їх дослідженості. З огляду на те, що предметом аналізу в цій публікації слугували лише дисертаційні дослідження з методики навчання німецькомовного міжкультурного спілкування, захищені в спеціалізованій ученій раді КНЛУ в період з 1991 року до сьогодні, перспективу подальшого аналітичного огляду становитиме широкий контекст, в якому планую представити всі дослідження за заявленою проблематикою, виконані й захищені в Україні. Одним з напрямів подальших розвідок вважаю також вивчення наявного наукового досвіду розв'язання окремої проблеми навчання ІМ у низці дисертаційних досліджень з інших (англійської, французької, іспанської) ІМ, оскільки наукові дослідження з методики навчання НМіК були цілеспрямовано виокремлені для аналізу з наукового контексту дисертаційних досліджень з методики навчання ІМіК.

ЛІТЕРАТУРА

- Анісімова, А. О. (2010). *Формування граматичних навичок говоріння німецькою мовою після англійської у майбутніх перекладачів* (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Бориско, Н. Ф. (2000). *Теоретичні основи створення навчально-методичних комплексів для мовної міжкультурної підготовки вчителів іноземних мов (на матеріалі інтенсивного навчання німецької мови)* (Автореферат докторської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Бутева, В. Є. (2014). *Формування стратегічної компетенції у студентів електротехнічних спеціальностей у процесі навчання професійно орієнтованого читання німецькою мовою* (Автореферат кандидатської дисертації). Севастопольський національний університет ядерної енергії та промисловості, Севастополь, Україна.
- Володько, А. М. (2017). *Методика навчання майбутніх перекладачів усного послідовного науково-технічного перекладу (німецька та українська мови)* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський політехнічний університет імені І. Сікорського, Київ, Україна.
- Голуб, І. Ю. (2010). *Формування у майбутніх перекладачів соціокультурної компетенції у процесі вивчення німецької мови після англійської* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.

- Гутник, В. М. (2017). *Формування фонетичної компетенції у майбутніх учителів німецької мови у комунікативному вступному корективному курсі* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Дубко, І. В. (2012). *Метод проектів у навчанні учнів основної школи письма німецькою мовою після англійської* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Жданова, Н. С. (2008). *Зміст і структура навчально-методичного комплексу з німецької мови для майбутніх менеджерів* (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Загородняя, Е. А. (1992). *Методика профессионально-коммуникативного обучения внеклассной работе по немецкому языку (языковой педагогический вуз)* (Автореферат кандидатской диссертации). Киевский государственный институт иностранных языков, Киев, Украина.
- Зеня, Л. Я. (2013). *Система методичної підготовки майбутніх учителів до навчання іноземних мов учнів профільної школи* (Докторська дисертація). Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Луганськ, Україна.
- Кажан, Ю. М. (2012). *Методика формування у майбутніх учителів рецептивної лексичної компетенції у процесі навчання німецької мови на базі англійської* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Кіршова, О. В. (2008). *Методика підготовки магістрантів створювати професійно орієнтовані проекти на основі німецькомовних текстів* (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Кожедуб, Л. Г. (2010). *Формування у майбутніх філологів німецькомовної компетенції в читанні на основі інтерпретації художніх текстів* (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Корейба, І. В. (2010). *Методика навчання професійного читання майбутніх учителів німецької мови з використанням Інтернет-ресурсів* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Красовская, Н. А. (1991). *Обучение фонетическому аспекту общения на начальной ступени интенсивного курса немецкого языка в языковом вузе* (Автореферат кандидатской диссертации). Киевский государственный институт иностранных языков, Киев, Украина.
- Маруневич, Б. М. (1995). *Методика навчання лексико-граматичного аспекту німецької мови як спеціальності в умовах штучного білінгвізму (мовний вуз, початковий етап)* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський державний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Паршикова, О. О. (2010). *Теоретичні основи навчання іноземної мови учнів початкової загальноосвітньої школи* (Автореферат докторської дисертації). Київський державний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Паустовська, М. В. (2010). *Навчання майбутніх учителів німецької мови усного монологічного висловлювання засобами театральної педагогіки* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський державний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України.* (2014). Київ: Ленвіт.
- Сажко, Л. А. (1990). *Обучение устному иноязычному общению с применением ролевой игры в пятом классе средней школы (на материале немецкого языка)* (Автореферат

- кандидатської дисертації). Київський державний педагогічний інститут іноземних мов, Київ, Україна.
- Скляренко, Н. В. (2014). *Навчання майбутніх філологів говоріння на основі художнього тексту (німецька мова після англійської)* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський державний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Соломко, З. К. (2014). *Формування німецькомовної лексичної компетенції майбутніх юристів у процесі самостійної роботи з використанням інформаційних технологій* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський державний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Степащенко, С. М. (1993). *Відбір словника-мінімуму для інтенсивного навчання німецької мови на початковому етапі мовного педагогічного вузу* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський державний педагогічний інститут іноземних мов, Київ, Україна.
- Тарнопольський, О. Б., Кожушко, С. П. (2004). *Методика обучения английскому языку для делового общения*. Киев: Ленвіт.
- Форкун, Н. С. (1991). *Обучение активной лексики немецкого языка как второго иностранного с учетом ее методической типологии (начальный этап языкового педвуза)* (Автореферат кандидатской дисертації). Научно-исследовательский институт педагогики Украины, Киев, Украина.
- Черноватий, Л. М. (2013). *Методика викладання перекладу як спеціальності [підручник для студентів вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад»]*. Вінниця: Нова Книга.
- Юдіна, О. В. (2012). *Методика навчання майбутніх менеджерів міжкультурного спілкування німецькою мовою* (Автореферат кандидатської дисертації). Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна.

REFERENCES

- Anisimova, A. O. (2010). *Formuvannia hramatychnykh navychok hovorinnia nimets'koiu movoiu pislia anhlijs'koi u majbutnikh perekladachiv* (Kandydats'ka dysertatsiia). Kyivs'kyj natsional'nyj lnhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Borysko, N. F. (2000). *Teoretychni osnovy stvorennia navchal'no-metodychnykh kompleksiv dlia movnoi mizhkul'turnoi pidhotovky vchyteliv inozemnykh mov (na materiali intensyvnoho navchannia nimets'koi movy)* (Avtoreferat doktors'koi dysertatsii). Kyivs'kyj natsional'nyj lnhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Buteva, V. Ye. (2014). *Formuvannia stratehichnoi kompetentsii u studentiv elektrotekhnichnykh spetsial'nostej u protsesi navchannia profesijno oriientovanoho chytannia nimets'koiu movoiu* (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Sevastopol's'kyj natsional'nyj universytet iadernoi enerhii ta promyslovosti, Sevastopol', Ukraina.
- Volod'ko, A. M. (2017). *Metodyka navchannia majbutnikh perekladachiv usnoho poslidovnoho naukovo-tekhnicnoho perekladu (nimets'ka ta ukrains'ka movy)* (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj politekhnichnyj universytet imeni I. Sikors'koho, Kyiv, Ukraina.
- Holub, I. Yu. (2010). *Formuvannia u majbutnikh perekladachiv sotsiokul'turnoi kompetentsii u protsesi vyvchennia nimets'koi movy pislia anhlijs'koi* (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj natsional'nyj lnhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Hutnyk, V. M. (2017). *Formuvannia fonetychnoi kompetentsii u majbutnikh uchyteliv nimets'koi movy u komunikatyvnomu vstupnomu korektyvnomu kursi* (Avtoreferat

- kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj natsional'nyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Dubko, I. V. (2012). Metod proektiv u navchanni uchniv osnovnoi shkoly pys'ma nimets'koiu movoiu pislia anhlijs'koi (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj natsional'nyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Zhdanova, N. S. (2008). Zmist i struktura navchal'no-metodychnoho kompleksu z nimets'koi movy dlia majbutnikh menedzheriv (Kandydats'ka dysertatsiia). Kyivs'kyj natsional'nyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Zahorodniaia, E. A. (1992). Metodyka professyonal'no-kommunykatyvnoho obuchenya vneklassnoj rabote po nemetskomu iazyku (iazukovoj pedahohycheskyj vuz) (Avtoreferat kandydatskoj dyssertatsyy). Kyevskij hosudarstvennyj ynstitut ynostrannykh iazykov, Kyev, Ukrayna.
- Zienia, L. Ya. (2013). Systema metodychnoi pidhotovky majbutnikh uchyteliv do navchannia inozemnykh mov uchniv profil'noi shkoly (Doktors'ka dysertatsiia). Skhidnoukrains'kyj natsional'nyj universytet imeni Volodymyra Dalia, Luhans'k, Ukraina.
- Kazhan, Yu. M. (2012). Metodyka formuvannia u majbutnikh uchyteliv retseptivnoi leksychnoi kompetentsii u protsesi navchannia nimets'koi movy na bazi anhlijs'koi (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj natsional'nyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Kirshova, O. V. (2008). Metodyka pidhotovky mahistrantiv stvoriuvaty profesijno oriientovani proekty na osnovi nimets'komovnykh tekstiv (Kandydats'ka dysertatsiia). Kyivs'kyj natsional'nyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Kozhedub, L. H. (2010). Formuvannia u majbutnikh filolohiv nimets'komovnoi kompetentsii v chytanni na osnovi interpretatsii khudozhnikh tekstiv (Kandydats'ka dysertatsiia). Kyivs'kyj natsional'nyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Korejba, I. V. (2010) Metodyka navchannia profesijnoho chytannia majbutnikh uchyteliv nimets'koi movy z vykorystanniam Internet-resursiv (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj natsional'nyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Krasovskaia, N. A. (1991). Obuchenye fonetycheskomu aspektu obschenyia na nachal'noj stupeny yntensyvnoho kursa nemetskoho iazyka v iazykovom vuze (Avtoreferat kandydatskoj dyssertatsyy). Kyevskij hosudarstvennyj ynstitut ynostrannykh iazykov, Kyev, Ukrayna.
- Marunevych, B. M. (1995). Metodyka navchannia leksyko-hramatychnoho aspektu nimets'koi movy iak spetsial'nosti v umovakh shtuchnoho bilinhvizmu (movnyj vuz, pochatkovyj etap) (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj derzhavnyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Parshykova, O. O. (2010). Teoretychni osnovy navchannia inozemnoi movy uchniv pochatkovoi zahal'noosvitn'oi shkoly (Avtoreferat doktors'koi dysertatsii). Kyivs'kyj derzhavnyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Paustovs'ka, M. V. (2010). Navchannia majbutnikh uchyteliv nimets'koi movy usnoho monolohichnoho vyslovliuvannia zasobamy teatral'noi pedahohiky (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj derzhavnyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Ramkova prohrama z nimets'koi movy profesijnoho spilkuvannia dlia vyschykh navchal'nykh zakladiv Ukrainy. (2014). Kyiv: Lenvit.
- Sazhko, L. A. (1990). Obuchenye ustnomu ynoiazychnomu obscheniyu s pryomenenyem rolevoj yhry v piatom klasse srednej shkoly (na materyale nemetskoho iazyka) (Avtoreferat kandydatskoj dyssertatsyy). Kyevskij hosudarstvennyj pedahohycheskyj ynstitut ynostrannykh iazykov, Kyev, Ukrayna.

- Skliarenko, N. V. (2014). Navchannia majbutnikh filolohiv hovorinnia na osnovi khudozhn'oho tekstu (nimets'ka mova pislia anhlijs'koi) (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj derzhavnyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Solomko, Z. K. (2014). Formuvannia nimets'komovnoi leksychnoi kompetentsii majbutnikh iurystiv u protsesi samostijnoi roboty z vykorystanniam informatsijnykh tekhnolohij (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj derzhavnyj linhvistychnyj universytet, Kyiv, Ukraina.
- Stepaschenko, S. M. (1993). Vidbir slovnyka-minimumu dlia intensyvnoho navchannia nimets'koi movy na pochatkovomu etapi movnoho pedahohichnoho vuzu (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Kyivs'kyj derzhavnyj pedahohichnyj instytut inozemnykh mov, Kyiv, Ukraina.
- Tarnopol'skyj, O. B., Kozhushko, S. P. (2004). Metodyka obuchenya anhlyjskomu iazyku dlia delovoho obschenya. Kyev: Lenvyt.
- Forkun, N. S. (1991). Obuchenye aktyvnoj leksyke nemetskoho iazyka kak vtoroho ynostrannoho s uchetom ee metodycheskoj typolohyy (nachal'nyj etap iazykovoho pedvuza) (Avtoreferat kandydatskoj dySSERTatsyy). Nauchno-yssledovatel'skyj ynstitut pedahohyky Ukrainy, Kyev, Ukrainy.
- Chernovatyj, L. M. (2013). Metodyka vykladannia perekladu iak spetsial'nosti [pidruchnyk dlia studentiv vyschykh zakladiv osvity za spetsial'nistiu «Pereklad»]. Vinnytsia: Nova Knyha.
- Yudina, O. V. (2012). Metodyka navchannia majbutnikh menedzheriv mizhkul'turnoho spilkuvannia nimets'koiu movoiu (Avtoreferat kandydats'koi dysertatsii). Zaporiz'kyj natsional'nyj universytet, Zaporizhzhia, Ukraina.